

Особливості гендерних відмінностей спортсменів, що займаються спортивними єдиноборствами

Тарасевич О.А., Камаєв О.І.

Харківська державна академія фізичної культури

Анотація. Мета: визначити гендерні особливості спортсменів, які спеціалізуються в спортивних єдиноборствах. **Матеріал і методи.** В дослідженні приймали участь 216 студентів і студенток Харківської державної академії фізичної культури і Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, які займаються спортивними єдиноборствами і мають різну спортивну кваліфікацію, віком 17-28 років. Використані наступні методи дослідження: аналіз та узагальнення літературних джерел і інтернет-ресурсів з досліджуваної проблеми; психологічні методи: методика С. Бем «Маскулінність / фемінінність» і 16-факторний опитувальник Кеттелла; методи математичної статистики. **Висновки.** Проаналізовано співвідношення чоловіків і жінок-учасників олімпійських змагань зі спортивних єдиноборств. Встановлено, що на сьогодні кількість жінок-учасниць олімпійських турнірів з єдиноборств менша ніж кількість чоловіків. Серед студентів і студенток, що спеціалізуються в різних видах єдиноборств, спостерігається перевага кількості спортсменів-єдиноборців над спортсменками в такому ж відсотковому співвідношенні, що і учасників і учасниць олімпійських змагань, у середньому 67 % спортсменів; 33 % спортсменок. Виявлено як заняття спортивними єдиноборствами впливають на формування соціокультурної статі особистості спортсменів і спортсменок. Серед юнаків, що займаються різними видами єдиноборств співвідношення маскулітних і андрогінних спортсменів складає відповідно 58 % і 42 %. У дівчат ми спостерігаємо аналогічну картину. Спортсменок з маскулітним типом особистості виявлено 56 %, а з андрогінним – 44 %. Якщо порівнювати співвідношення маскулітних спортсменів (58 %) і маскулітних спортсменок (56 %), ми бачимо, що їх відсотки майже однакові. Але в самбо, боксі і тайському боксі і у спортсменів і у спортсменок бачимо, що особистостей маскулітного типу більше ніж андрогінного, а в рукопашному бої і карате - навпаки. З'ясовано схожість і відмінності маскулітних і андрогінних юнаків і дівчат, що спеціалізуються в спортивних єдиноборствах стосовно їх особистісних якостей. **Висновки.** В результаті дослідження доведено, що співвідношення гендерних типів особистості і у чоловіків, і у жінок змінюється залежно від виду спортивної діяльності, якою вони займаються. Проаналізувавши кількість чоловіків і жінок – учасників змагань зі спортивних єдиноборств на Іграх Олімпіад 2012 р. і 2016 р., можна зробити висновок, що поки кількість чоловіків приблизно в 2 рази перевищує кількість жінок, але спостерігаються тенденції щодо збільшення кількості спортсменок-учасниць олімпійських змагань в спортивних єдиноборствах. В результаті дослідження доведено, що висока спортивна кваліфікація спортсменів і спортсменок сприяє формуванню у них маскулітності. Встановлено, що суттєві відмінності якостей особистості з урахуванням гендерного типу спортсменів і спортсменок спостерігаються за чинниками комунікативної сфери: «замкнутість – товариськість» і «підпорядкованість – домінантність», за чинником «впевненість у собі – тривожність», що відноситься до емоційно-вольової сфери і за чинником інтелектуальної сфери «консерватизм – радикалізм».

Ключові слова: гендер, маскулітність, фемінінність, андрогінність, біологічна стать, гендерні відмінності, спортивні єдиноборства.

Вступ. Історично склалося, що людство за анатомічно-біологічними показниками поділяється на чоловіків і жінок. Однак життєвий досвід свідчить, що таке уявлення, особливо в сучасних умовах життя, застаріле. Це пов'язано з тим, що в сучасному суспільстві все більше розповсюджується рух за гендерну рівність. Велика кількість розвинених країн переживає кризу фемінінності і маскулінності, оскільки класичні стереотипні уявлення про жіночість і мужність постійно змінюються і у теперішній час не відповідають сучасним поглядам. Таке явище пов'язане з тим, що людство об'єктивно розподіляється не тільки на біологічних підставах на чоловічу і жіночу стать, а також і на соціально-психологічних підставах – на гендерні статі: маскулінну, фемінінну і андрогінну.

Маскулінністю називають комплекс соматичних, психічних і поведінкових особливостей, які розглядаються як чоловічі, тобто відрізняють чоловіка від жінки. Фемінінність – це сукупність соматичних, психічних і поведінкових властивостей, які відрізняють жінку від чоловіка. Андрогінність – поєднання чоловічих і жіночих ознак, тобто явище при якому людина проявляє одночасно і чоловічі і жіночі якості. Маскулінність і фемінінність є соціальними, а не біологічними категоріями, які відображують стереотипні уявлення про особистісні характеристики, зовнішність, поведінку, одягу, захоплення, інтереси, професійні заняття, освіту, сексуальні і міжособистісні відношення чоловіків і жінок (Ворожбитова, 2007; Бендас, 2006; Ильин, 2010; Тарасевич, & Надеждина, 2015).

У зв'язку з цим для визначення соціо-психологічних засад міжстатевих відмінностей чоловіків і жінок з'явився такий термін як «гендер». Введення в науковий оберт даного поняття продиктовано прагненням змінити стійке уявлення про незмінність основ біологічного детермінізму – мужності або жіночості. Гендером у сучасній науці

називають соціальною або психологічною статтю, що визначає поведінку людини в суспільстві (Вет, 1983). Дане поняття дозволяє людині сприймати свою поведінку керуючись власною перевагою чи чоловічої, чи жіночої моделі поведінки, незважаючи на свою біологічну стать.

Уявлення про мужність (маскулінність) і жіночість (фемінінність) пов'язані не лише з біологічною статтю людини, а також і з соціально-психологічною статтю. Розуміння схожості і відмінності біологічної і соціально-психологічної статі допомагає визначитися людині у житті, в тому числі і у спортивній діяльності (Артамонова, & Шевченко, 2009; Ильин, 2003).

Більшість сучасних наукових статей (Артамонова, 2008; Ильин, 2003; Ильин, 2010; Шахов, Дамадаева, 2011) присвячені особливостям гендерної психології. В даних роботах встановлено, що діяльність якою займається той чи інший індивідуум, її характер впливає та змінює структуру особистості. Встановлено, що спорт є однією з високоспецифічних сфер діяльності людини, і як засіб соціалізації активно сприяє формуванню гендерних якостей особистості (Тарасевич, 2016; Тарасевич, & Камаєв, 2018).

Кожна людина незважаючи на її анатомо-біологічну стать несе в собі поєднання як мужності, так і жіночості. Сукупність цих складових формує значну кількість особистостей, яким притаманні андрогенні властивості.

В даний час деякі дослідники (Артамонова, & Шевченко, 2009; Марченко, 2013; Месснер, 2000; Цикунова, 2003) здійснювали спроби сформуванню гендерні типи спортсменів у різних видах спорту. Але питання про те, які види спортивної діяльності в більшій мірі сприяють формуванню у спортсменів маскулінних, фемінінних або андрогенних властивостей вивчені недостатньо. В зв'язку з цим дана робота спрямована на визначення гендерних особливостей спортсменів та спортсменок, що займаються спортивними єдиноборствами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дослідження проводилося відповідно до теми науково-дослідної роботи ХДАФК «Психо-сенсорна регуляція рухової діяльності спортсменів ситуативних видів спорту» (номер державної реєстрації 0116U008943).

Мета дослідження – визначити гендерні особливості спортсменів, які спеціалізуються в спортивних єдиноборствах.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати співвідношення чоловіків і жінок – учасників Ігор Олімпіад 2012 р. і 2016 р. в спортивних єдиноборствах.

2. Виявити як заняття спортивними єдиноборствами сприяють формуванню у спортсменів і спортсменок маскулінних, андрогінних і фемінінних властивостей особистості з урахуванням спортивної кваліфікації.

3. З'ясувати схожість і відмінності представників різних гендерних типів, що спеціалізуються в спортивних єдиноборствах, стосовно якостей особистості.

Матеріали та методи дослідження. В дослідженні прийняли участь 216 спортсменів і спортсменок різної спортивної кваліфікації (від спортсменів масових розрядів до спортсменів, які мають звання МСМК), що навчаються в Харківській державній академії фізичної культури і Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка і спеціалізуються у спортивних єдиноборствах, таких як: дзюдо, самбо, бокс, кікбоксинг, карате, тхеквондо, вільна боротьба, греко-римська боротьба, змішані єдиноборства, тайський бокс, рукопашний бій, капоейра і греплінг. Досліджуваними стали 73 дівчини і 143 юнака, що відповідно складає 34 % і 66 %.

В дослідженні були використані наступні методи: аналіз та узагальнення літературних джерел і інтернет-ресурсів з досліджуваної проблеми; психологічні

методи: методика С.Бем «Маскуліність / фемінінність», що діагностує психологічну стать і виявляє ступінь андрогінності, маскулінності і фемінінності особистості і 16-факторний опитувальник Кеттелла, який діагностує риси особистості; методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. У програмі стратегічного розвитку Міжнародного олімпійського комітету «Agenda – 2020» однією із рекомендацій є: «сприяти рівності статей», тобто досягти 50-ти відсоткової участі жінок в олімпійських змаганнях, стимулювати їх займатися всіма видами спорту, що входять в олімпійську програму.

Що стосується спортивних єдиноборств, то жінки на Олімпійських іграх змагаються в 5 із 6 видів. Це фехтування, дзюдо, тхеквондо, вільна боротьба і бокс. Немає представниць прекрасної статі лише в греко-римській боротьбі. Взагалі співвідношення жінок і чоловіків, що змагалися в спортивних єдиноборствах на Іграх XXX Олімпіади склало 31 % жінок (432 спортсменки) і 69 % чоловіків (961 спортсмен), на Іграх XXXI Олімпіади – 35 % жінок (476 спортсменок) і 65 % чоловіків (887 спортсменів). Аналізуючи кількість спортсменів, які змагалися в окремих видах єдиноборств на Іграх 2012 р. і 2016 р. було виявлено, що в фехтуванні і тхеквондо співвідношення жінок і чоловіків є рівним, в дзюдо і вільній боротьбі на Іграх XXX Олімпіади ми спостерігаємо перевагу на користь чоловіків, а на Іграх XXXI Олімпіади в дзюдо ця перевага зберіглася, але різниця між кількістю жінок і чоловіків скоротилася; в вільній боротьбі співвідношення спортсменів і спортсменок майже зрівнялося. У боксі, в якому жінки почали змагатися тільки з 2012 року, а чоловічі олімпійські змагання мають понад сторічну історію, ми бачимо, що кількість чоловіків-учасників змагань значно перевищує кількість жінок (табл. 1).

Відсоткове співвідношення чоловіків і жінок-учасників олімпійських турнірів з єдиноборств Ігор XXX Олімпіади (n=1393) і Ігор XXXI Олімпіади (n=1363) (за видами єдиноборств)

Ігри Олімпіад	Ігри XXX Олімпіади (2012 р.)		Ігри XXXI Олімпіади (2016 р.)	
	Чоловіки (%)	Жінки (%)	Чоловіки (%)	Жінки (%)
Тхеквондо	50	50	50	50
Фехтування	50	50	49	51
Вільна боротьба	63	37	52	48
Дзюдо	66	34	60	40
Бокс	87	13	87	13

У різних видах спорту до особистості спортсменів висуваються і різні вимоги. В одних видах від них вимагають прояву більш високого рівня агресивності, сміливості, рішучості, напористості, сили; у других – підвищеної артистичності, чуттєвості, експресивності, емоційності, граціозності; у третіх – прояву логічного мислення, здатності швидко орієнтуватися і приймати рішення в нестандартних ситуаціях, гарної пам'яті і т.п. Таким чином, той чи інший вид спортивної діяльності має вплив на

формування гендерного (соціокультурного) типу спортсменів.

На початковому етапі дослідження, використовуючи методику С. Бем «Маскуліність / фемінінність» ми виявили соціокультурну стать представників спортивних єдиноборств, що прийняли участь в дослідженні (n=216 осіб).

Серед юнаків і дівчат спостерігаємо особистостей тільки маскулінного і андрогінного типів. Спортсменів і спортсменок, таких що мають фемінінний тип виявлено не було (табл. 2).

Таблиця 2

Відсоткове співвідношення маскулічних, андрогінних і фемінінних особистостей серед спортсменів-студентів, які спеціалізуються в спортивних єдиноборствах (за статевою ознакою)

Гендерний тип особистості	Спортсмени	Спортсменки
Маскулічний	38 % (83 особи)	19 % (41 особа)
Андрогінний	28 %	15 % (32 особи)
Фемінінний	-	-

Відсутність єдиноборців і єдиноборок з фемінінним гендерним статусом свідчить про те, що спортивна діяльність висуває певні вимоги до особистості людини і позначається певним чином на людях, що займаються спортом. При заняттях спортом в більшій мірі розвиваються такі якості особистості як: активність, самостійність, незалежність, сміливість, напористість, наполегливість, проявлення волі, здатність протистояти

труднощам, вміння добиватися поставлених цілей, готовність до ризику тощо. Це ті якості, що складають зміст маскулічності. Серед юнаків, що займаються різними видами єдиноборств співвідношення маскулічних і андрогінних спортсменів складає відповідно 58 % і 42 %. У дівчат ми спостерігаємо аналогічну картину. Спортсменок з маскулічним типом особистості виявлено 56 %, а з андрогінним – 44 %. Якщо

порівнювати співвідношення маскулінних спортсменів (58 %) і маскулінних спортсменок (56 %), ми бачимо, що їх відсотки майже однакові. З біологічної точки зору це можна пояснити тим, що у м'язах відбувається метаболізм андрогенів – чоловічих статевих стероїдних гормонів, які впливають на формування саме чоловічої конституції. У спортсменів м'язова тканина гарно розвинена і тому в більшій мірі відбувається маскулізація і чоловіків, і жінок, що взагалі займаються спортом, і зокрема спортивними єдиноборствами.

Також було визначено відсоткове співвідношення маскулінних і андрогінних спортсменів і спортсменок в різних видах єдиноборств. Так, серед дівчат найбільший відсоток маскулінних спортсменок ми бачимо в тайському боксі (100 %) і в вільній боротьбі (100 %). У боксі, самбо і дзюдо кількість маскулінних дівчат теж є значною. У боксі вона складає 75 %, в самбо – 71 % і в дзюдо – 64 %. Рівновага між спортсменками маскулінного і андрогінного типів спостерігається в кікбоксингу (50 % на 50 %). А ось у тхеквондо і карате виявлено більше дівчат андрогінного типу. В тхеквондо – 54 %, в карате – 71 %. В рукопашному бої ми бачимо 100 % андрогінних дівчат.

Серед юнаків найбільша кількість маскулінних спортсменів спостерігається в боксі і кікбоксингу, по 71 %. В тхеквондо (69 %), в тайському боксі (67 %), в греко-римській боротьбі (67 %), в самбо (60 %) і змішаних єдиноборствах (57 %) теж переважають юнаки з маскулінним типом особистості. В рукопашному бої ми бачимо в відсотковому співвідношенні рівну кількість спортсменів маскулінного і андрогінного типів (50 % на 50 %). І лише в карате (67 %), вільній боротьбі (59 %) і в дзюдо (56 %) більше андрогінних спортсменів.

Таким чином проглядається тенденція, що маскулізації особистості дівчат в більшій мірі сприяють такі види єдиноборств як тайський бокс і вільна боротьба, а також бокс, самбо і дзюдо. А маскулізації юнаків – бокс, кікбоксинг,

тхеквондо, тайський бокс, греко-римська боротьба, самбо, змішані єдиноборства. Тобто переважна більшість спортивних єдиноборств сприяє маскулізації особистості. Тим більше, що ці види спорту виховують у людини певні риси, такі як сміливість, наполегливість, готовність до ризику, здатність протистояти труднощам і терпіти біль, самовладання, рішучість, впевненість у собі і своїх силах, стриманість тощо. Всі ці властивості характеру визначають маскулінність.

Нами також було виявлено відсоткове співвідношення гендерних типів особистості серед спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються в спортивних єдиноборствах відносно їх спортивної кваліфікації.

Всі досліджувані були поділені на дві групи. Перша група – це кваліфіковані спортсмени і спортсменки. До них відносяться ті, хто мають звання МСМК, МС і КМС. Друга група – це спортсмени-розрядники (1 і 2 спортивні розряди) або ті, що взагалі не мають спортивного розряду.

Серед досліджуваних, які спеціалізуються в спортивних єдиноборствах кваліфікованих спортсменів у дівчат в 3,3 рази, а у юнаків майже в 2 рази більша за кількість спортсменів-розрядників або тих, хто поки ще не має спортивного розряду.

Серед кваліфікованих спортсменів кількість маскулінних осіб (62 %) перевищує кількість андрогінних (38 %). Серед спортсменів низької спортивної кваліфікації співвідношення між маскулінним і андрогінними юнаками складає 50 % на 50 %. У дівчат, що мають високу спортивну кваліфікацію ми виявили схоже до юнаків співвідношення між маскулінними і андрогінними спортсменками, відповідно 66 % складають маскулінні єдиноборки і 34 % - андрогінні. А ось у спортсменок-розрядниць ми спостерігаємо перевагу андрогінних особистостей (76 %) над маскулінними (24 %).

Якщо в відсотковому співвідношенні порівняти спортсменів (n=143) і спортсменок (n=73) відносно їх гендерного типу і спортивної кваліфікації ми бачимо майже рівні відсотки у кваліфікованих єдиноборців (62 %) і кваліфікованих єдиноборок (66 %), що мають маскулінний тип особистості. Серед спортсменів і спортсменок андрогінного типу спостерігаємо аналогічну ситуацію: кваліфікованих андрогінних спортсменів – 38 %, а кваліфікованих андрогінних спортсменок – 34 %. Серед спортсменів масових розрядів – юнаків маскулінного типу (50 %) більше чим маскулінних дівчат (24 %). Що стосується спортсменів невисокої спортивної кваліфікації з андрогенним типом особистості, то тут виявлена перевага дівчат (76 %) над юнаками (50 %).

Із вищесказаного можна зробити висновок, що висока кваліфікація спортсменів і спортсменок сприяє формуванню у них маскулінності. Для того, щоб досягти високих спортивних результатів треба багато і плідно тренуватися, ставити перед собою цілі і досягати їх, бути психічно і фізично готовими до великих навантажень, в потрібний час вміти мобілізувати всі резерви свого організму і ще багато чого. Для реалізації всього цього треба володіти комплексом якостей, які в соціумі характеризуються, як маскулінні.

Використовуючи методику С. Бем «Маскулінність / фемінінність», що діагностує психологічну стать і виявляє ступінь андрогінності, маскулінності і фемінінності особистості і 16-факторний опитувальник Кеттелла, з'ясовано схожість і відмінності маскулінних і андрогінних юнаків і дівчат, що спеціалізуються в спортивних єдиноборствах стосовно їх якостей особистості. Встановлено, що суттєві відмінності якостей особистості з урахуванням гендерного типу спортсменів і спортсменок спостерігаються за чинниками комунікативної сфери: «замкнутість – товарицькість» і «підпорядкованість – домінантність», за

чинником «впевненість у собі – тривожність», що відноситься до емоційно-вольової сфери і за чинником інтелектуальної сфери «консерватизм – радикалізм».

Проаналізувавши показники особистісних якостей спортсменів і спортсменок, які спеціалізуються в різних видах спортивних єдиноборств в залежності від їх гендерного типу було встановлено, що за більшістю якостей особистості спостерігаються середні показники. Але є і деякі чинники з високими і низькими показниками.

Так, виявлені високі показники (7,18) за чинником «підпорядкованість – домінантність» у андрогенних дівчат. Це свідчить про те, що спортсменки цього гендерного типу владні, незалежні, самовпевнені, вперті до агресивності, конфліктні, норовливі. Вони незалежні в своїх судженнях і поведінці, свій обрах думок схильні вважати законом для оточуючих. Такі спортсменки в конфліктах звинувачують інших, не визнають влади та тиску з боку інших, борються за більш високий статус. У спортсменок з маскулінним типом особистості і у маскулінних та андрогінних юнаків за цим чинником бачимо середні показники. Але у андрогінних спортсменів показники цього чинника близькі до високих.

Низькі показники (6,84) за чинником «замкнутість – товарицькість» були виявлені у андрогінних дівчат. Вони характеризуються нетоварицькістю, замкнутістю, байдужістю, деякою регідністю і зайвою строгістю в оцінці людей. Вони скептично налаштовані, холодні по відношенню до оточуючих, люблять бути на самоті, не мають близьких друзів, з якими можна бути відвертими.

Ще низькі показники якостей особистості були встановлені за чинником «консерватизм – радикалізм» у маскулінних спортсменок (6,46) і маскулінних спортсменів (6,19). При низьких оцінках людині притаманні стійкість по відношенню до традиційних труднощів, консерватизм. Такі люди

знають у що вони повинні вірити і незважаючи на неспроможність тих чи інших принципів, не шукають соціальних норм. У інших випадках ми бачимо середні показники.

Висновки:

1. Проаналізувавши кількість чоловіків і жінок – учасників змагань зі спортивних єдиноборств на Іграх Олімпіад 2012 р. і 2016 р., можна зробити висновок, що поки кількість чоловіків (у середньому 67 %) в 2 рази перевищує кількість жінок (у середньому 33 %), але спостерігаються тенденції щодо збільшення кількості спортсменок-учасниць олімпійських змагань в спортивних єдиноборствах.

2. Відносно загальної кількості досліджуваних спортсменів і спортсменок (n=216), які займаються спортивними єдиноборствами виявили, що відсоткове співвідношення маскулінних юнаків (58 %) і дівчат (56 %) та андрогінних юнаків (42 %) і дівчат (44 %) майже ідентично. Осіб, що мають фемінінний тип особистості ні серед спортсменів, ні серед спортсменок виявлено не було. В результаті дослідження встановлено, що висока спортивна кваліфікація спортсменів і спортсменок сприяє формуванню у них маскулінності.

3. Встановлено, що суттєві відмінності якостей особистості з урахуванням гендерного типу спортсменів і спортсменок спостерігаються за чинниками комунікативної сфери: «замкнутість – товариськість» і «підпорядкованість – домінантність», за чинником «впевненість у собі – тривожність», що відноситься до емоційно-вольової сфери і за чинником інтелектуальної сфери «консерватизм – радикалізм».

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Подальші дослідження планується вести у напрямку виявлення схожості і відмінностей у спортсменів і спортсменок різних гендерних типів відносно їх особистісних характеристик з урахуванням специфіки спортивної діяльності і спортивної кваліфікації.

Конфлікт інтересів. Автори відзначають, що не існує ніякого конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Артамонова Т. В. (2008). *Гендерные проявления личности в спорте*. ФГОУ ВПО «ВГАФК», Волгоград.
- Артамонова, Т. В., & Шевченко, Т. А. (2009). *Гендерная идентификация в спорте: Монография*. ФГОУ ВПО «ВГАФК», Волгоград.
- Бендас, Т. В. (2006). *Гендерная психология. Учебное пособие*. СПб., Питер.
- Ворожбитова, А. Л. (2007). «Гендерная теория физической культуры как основа формирования гендерного сознания спортсменов». *Вестник Ставропольского государственного университета*, № 49, 27-31.
- Ильин, Е. П. (2003). *Дифференциальная психология мужчины и женщины*. СПб., Питер.
- Ильин, Е. П. (2010). *Пол и гендер*. СПб., Питер..
- Марченко, О. Ю. (2013). «Гендерный аспект формирования ценностей физической культуры у студентов высших навчальних закладів». *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, № 9, 50-53.
- Месснер, М. (2000). «Маскулинность и профессиональный спорт». *Антология гендерной теории*. 118-228.
- Тарасевич, Е. А. (2016). «Гендерные отличия спортсменов в различных классификационных группах видов спорта и спортивных дисциплин». *Слобожанський науково-спортивний вісник*, № 2 (52), 117-120.
- Тарасевич Е. А., & Камаев О. И. (2018). «Гендерные различия в оценке роли занятий спортом как один из показателей качества жизни спортсменов». *Фізична активність і якість*

життя людини. Збірник тез доповідей II міжнародної науково-практичної конференції, 71.

- Тарасевич, Е. А., & Надеждина, О. А. (2015). «Формирование женской олимпийской программы в спортивных единоборствах». *Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях*, 144-149.
- Цикунова, Н. Г. (2003). *Гендерные характеристики личности спортсменов в маскулинных и фемининных видах спорта. (Дис. ... канд. пед. наук)*. Питер, Россия.
- Шахов, Ш. К., & Дамадаева, А. С. (2011). Спорт как фактор формирования психологического пола личности. *Теория и методика спорта высших достижений*, 16-18.
- Bem S.L. (1983) «Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender-schematic children in a gender-schematic society». *Signs: Journal of women in culture and society, Vol. 8, № 4, 65 – 78.*

Стаття надійшла до редакції: 23.09.2019 р.

Опубліковано: 01.11.2019 р.

Аннотация. *Тарасевич Е. А., Камаев О. И. Особенности гендерных отличий у спортсменов, специализирующихся в спортивных единоборствах. Цель: определить гендерные особенности спортсменов, которые специализируются в спортивных единоборствах. Материал и методы. В исследовании приняли участие 216 студентов и студенток Харьковской государственной академии физической культуры и Сумского государственного педагогического университета имени А.С. Макаренко, которые занимаются спортивными единоборствами и имеют разную спортивную квалификацию, возрастом 17-28 лет. Используются следующие методы исследования: анализ и обобщение литературных источников и интернет-ресурсов по исследуемой проблеме; психологические методы: методика С. Бэм «Маскулинность / фемининность» и 16-факторный личностный опросник Кеттелла; методы математической статистики. Результаты. Проанализировано соотношение мужчин и женщин – участников олимпийских соревнований по спортивным единоборствам. Установлено, что на сегодняшний день количество женщин-участниц олимпийских турниров по единоборствам меньше чем количество мужчин. Среди студентов и студенток, которые специализируются в разных видах единоборств, наблюдается большее количество спортсменов-единоборцев относительно спортсменок в таком же процентном соотношении, что и участников и участниц олимпийских соревнований, в среднем 67 % спортсменов: 33 % спортсменок. Выявлено как занятия спортивными единоборствами влияют на формирование социокультурного пола личности спортсменов и спортсменок. Среди спортсменов, которые занимаются различными видами единоборств соотношение маскулинных и андрогинных спортсменов составляет соответственно 58 % и 42 %. У девушек мы наблюдаем аналогичную картину. Спортсменок с маскулиным типом личности выявлено 56 %, а с андрогинным – 44 %. Если сравнивать соотношение маскулинных спортсменов (58 %) и маскулинных спортсменок (56 %), видим, что их количество практически одинаковое. Однако, в самбо, боксе и тайском боксе и у спортсменок и у спортсменов видим, что личностей маскулинного типа больше, чем андрогинного, а в рукопашном бое и каратэ – наоборот. Установлено сходство и отличия маскулинных и андрогинных юношей и девушек, специализирующихся в спортивных единоборствах относительно их личностных качеств. Выводы. В результате исследования доказано, что соотношение гендерных типов личности и у мужчин, и у женщин изменяется в зависимости от вида спортивной деятельности, которой они занимаются. Проанализировав количество мужчин и женщин – участников соревнований по спортивным единоборствам на Играх Олимпиад 2012 г. и 2016 г., можно сделать вывод, что пока что количество мужчин приблизительно в 2 раза превышает количество женщин, но наблюдаются тенденции по увеличению количества спортсменок-участниц олимпийских турниров по спортивным единоборствам. В результате исследования установлено, что*

высокая спортивная квалификация спортсменов и спортсменок влияет на формирование у них маскулинности. Установлено, что существенные отличия личностных качеств с учётом гендерного типа спортсменов и спортсменок наблюдаются по факторам коммуникативной сферы: «замкнутость – общительность» и «подчинённость – доминантность», по фактору «уверенность в себе – тревожность», который относится к эмоционально-волевой сфере и по фактору «консерватизм – радикализм» - интеллектуальной сферы.

Ключевые слова: гендер, маскулинность, фемининность, андрогинность, биологический пол, гендерные отличия, спортивные единоборства.

Abstract. Tarasevich E., Kamaev O. Peculiarities of gender differences among athletes specializing in martial arts. Purpose: identify gender characteristics of athletes who specialize in martial arts. **Material and methods:** This study involved 216 students from Kharkov State Academy of Physical Culture and Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, who are engaged in martial arts and have different sports qualifications, age 17 – 28 years. Using the S. Bam «Masculinity / Femininity» methodology for diagnosing the psychological sex and determining the degree of androgyny, masculinity and femininity of the personality and Kettell's 16-factor personality questionnaire. **Results.** Analyzed the ratio of men and women - participants of the Olympic competitions in sport martial arts. It is established that today the number of women participating in Olympic martial arts tournaments is less than the number of men. Among students and students who specialize in different types of martial arts, there are a greater number of martial arts athletes relative to athletes in the same percentage ratio as participants and participants in Olympic competitions, an average of 67 % of athletes: 33 % of athletes. It was revealed how martial arts classes influence the formation of the sociocultural gender of the personality of athletes and sportswomen. The percentage of masculine boys and girls and androgynous boys and girls is almost the same. Among athletes who engage in various types of martial arts, the ratio of masculine and androgynous athletes is 58 % and 42 %, respectively. In girls, we observe a similar picture. Athletes with a masculine personality type identified 56 %, and with androgynous – 44 %. If we compare the ratio of masculine athletes (58 %) and masculine athletes (56 %), we see that their number is almost the same. However, in sambo, boxing and Thai boxing and among athletes and athletes, we see that there are more masculine-type personalities than androgynous, and vice versa in hand-to-hand fighting and karate. The similarities and differences between masculine and androgynous boys and girls specializing in martial arts relative to their personality qualities were established. **Conclusions.** As a result of the study, it was proved that the ratio of gender personality types in men and women varies from the type of sporting activity. Analyzed the ratio of men and women - participants of the Olympic competitions in sport martial arts. It is found that the number of men almost twice the amount of a women, but there are trends towards an increase in the number of women participating in martial arts Olympic tournaments. As a result of the study, it was found that high sports qualification affects the formation of masculinity. It was found that significant differences in personal qualities, taking into account the gender type of athletes and female athletes, are observed by the factors of the communicative sphere «isolation - sociability» and «subordination - dominance», by the factor «self-confidence - anxiety», which refers to the emotional-volitional sphere and factor «conservatism - radicalism» - the intellectual sphere.

Keywords: gender, masculinity, femininity, androgyny, biological sex, gender differences, martial arts.

References

- Artamonova T. V. (2008). *Gendernye projavlenija lichnosti v sporte*. FGOU VPO «VGAFK», Volgograd.
- Artamonova, T. V., & Shevchenko, T. A. (2009). *Gendernaja identifikacija v sporte: Monografija*. FGOU VPO «VGAFK», Volgograd.
- Bendas, T. V. (2006). *Gendernaja psihologija.. Uchebnoe posobie*. SPb., Piter.
- Vorozhbitova, A. L. (2007). «Gendernaja teorija fizicheskoj kul'tury kak osnova formirovanija

gendernogo soznaniya sportsmenov». *Vestnik Stavropol'skogo gosudarstvennogo universiteta*, № 49, 27-31.

Il'in, E. P. (2003). *Differencial'naja psihologija muzhchiny i zhenshhiny*. SPb., Piter.

Il'in, E. P. (2010). *Pol i gender*. SPb., Piter..

Marchenko, O. Ju. (2013). «Gendernij aspekt formuvannja cinnostej fizichnoї kul'turi u studentiv vishhij navchal'nih zakladiv». *Pedagogika, psihologija ta mediko-biologichni problemy fizichnogo vihovannja i sportu*, № 9, 50-53.

Messner, M. (2000). «Maskulinnost' i professional'nyj sport». *Antologija gendernoj teorii*. 118-228.

Tarasevich, E. A. (2016). «Gendernye otlichija sportsmenov v razlichnyh klassifikacionnyh gruppah vidov sporta i sportivnyh disciplin». *Slobozhans'kij naukovno-sportivnij visnik*, № 2 (52), 117-120.

Tarasevich E. A., & Kamaev O. I. (2018). «Gendernye razlichija v ocenke roli zanjatij sportom kak odin iz pokazatelej kachestva zhizni sportsmenov». *Fizichna aktivnist' i jakist' zhittja ljudini. Zbirnik tez dopovidej II mizhnarodnoї naukovno-praktichnoї konferencii*, 71.

Tarasevich, E. A., & Nadezhkina, O. A. (2015). «Formirovanie zhenskoj olimpijskoj programmy v sportivnyh edinoborstvah». *Problemy i perspektivy razvitija sportivnyh igr i edtnoborstv v vysshij uchebnyh zavedenijah*, 144-149.

Cikunova, N. G. (2003). *Gendernye harakteristiki lichnosti sportsmenov v maskulinnyh i femininnyh vidah sporta*. (Dis. ... kand. ped. nauk). Piter, Rossija.

Shahov, Sh. K., & Damadaeva, A. S. (2011). Sport kak faktor formirovanija psihologicheskogo pola lichnosti. *Teorija i metodika sporta vysshij dostizhenij*, 16-18.

Bem S.L. (1983) «Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender-schematic children in a gender-schematic society». *Signs: Journal of women in culture and society*, Vol. 8, № 4, 65 – 78.

Відомості про авторів:

Тарасевич Олена Анатоліївна: старший викладач кафедри олімпійського і професійного спорту; Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська, 99, м. Харків, 61058, Україна.

Тарасевич Елена Анатольевна: старший преподаватель кафедры олимпийского и профессионального спорта; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская, 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Olena Tarasevich: Senior Lecturer of the Department of Olympic and Professional Sports; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya st., 99, Kharkov, 61058, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0002-6016-3608>

E-mail: tarasevichelena13@gmail.com

Камаев Олег Иванович: доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор кафедри олімпійського і професійного спорту; Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська, 99, м. Харків, 61058, Україна.

Камаев Олег Иванович: доктор наук по физическому воспитанию и спорту, профессор кафедры олимпийского и профессионального спорта; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская, 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Oleg Kamaev: Doctor of Physical Education and Sport, Professor of the Department of Olympic and Professional Sports; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya st., 99, Kharkov, 61058, Ukraine.

<http://orcid.org/0000-0002-7313-5913>

E-mail: oips.hdafk@gmail.com